

СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ЗАЙНЯТОСТІ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Ремарчук І.І.,

магістрант спеціальності 231 «Соціальна робота»

Інститут державного управління,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Малиновська Н.Л.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки,

Інститут державного управління,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Комбіновані джерела небезпеки та багатоаспектність проявів їх впливу підсилюють питання безпеки життєдіяльності в сучасних умовах. Існують різні підходи до класифікації видів безпеки життєдіяльності, але в кінцевому варіанті, всі вони мають соціальний аспект, оскільки стосуються конкретної людини та суспільства в цілому.

Однією з причин актуальності безпеки життєдіяльності є соціально-політична напруженість у суспільстві. За визначенням, соціальна напруженість – це стан суспіль-

ства або його частини, який характеризується соціальним невдоволенням інтересів протягом тривалого часу. Якщо соціальна напруженість своєчасно не зменшується, тоді вона переходить в соціальний конфлікт. Внаслідок незадовільного соціально-економічного стану в Україні зростає тенденція незадоволення населення щодо матеріального положення, умов проживання та праці, рівня заробітної плати та пенсії тощо. Звідси виникають категорії людей, які переходять у розряд таких, що потрапили у складні життєві обставини і без сторонньої допомоги вийти з них не можуть, а ця стороння допомога – не що інше, як соціальні послуги, соціальні виплати і компенсації з боку держави. Виникає протиріччя між тими очікуваннями і сподіваннями громадян, які вони покладають на державу, і можливостями самої держави здійснювати соціальний захист свого населення. Тому варто розглянути соціальну сутність зайнятості в контексті безпеки життєдіяльності як особи, так і суспільства в цілому, щоб мінімізувати соціальні загострення та соціальні ризики, оскільки проблеми зайнятості та безробіття впливають на соціальну безпеку держави.

Як зазначає М. Туленков, концепт «зайнятість населення» є об'єктом дослідження різних галузей наукового знання. Це зумовлено тим, що ключовими інструментами функціонування будь-якого суспільства є людська праця й зайнятість населення, які виступають у суспільстві фундаментом, завдяки якому змінюється соціальне становище людини в суспільстві, формується її соціально-професійний портрет як особистості [1].

Ми погоджуємося з думкою Л. Безтелесної та Г. Юрчика, що «зайнятість – це найважливіша характеристика економіки, добробуту населення, а рівень зайнятості – головний макроекономічний показник. Проте, зайнятість не лише економічне явище, вона залежить і від демографічних процесів, виступає частиною соціальної політики»[2].

В. Прокопенко виділив три підходи до аналізу проблем зайнятості: «економічний підхід адже зайнятість є однією з основних елементів, що сприяє розвитку економіки кожної країни; гуманітарний підхід – за допомогою зайнятості трудящі отримують засоби до існування; особистісний підхід, оскільки зайнятість є умовою для розвитку здібностей та особистості людини».

Відповідно до ст. 23 Загальної декларації прав людини, 1948 р. «кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі та сприятливі умови праці і на захист від безробіття».

Зазначимо, що у нормативну лексику категорію «зайнятість населення» вперше було введено Законом України «Про зайнятість населення» [3], який визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття, Згідно статті 1 даного Закону, зайнятість визначається як «не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно» [3].

А. Колот визначає зайнятість населення як найважливіший результат функціонування ринку праці, який означає, що внаслідок взаємодії попиту і пропонування, ціноутворення та конкуренції потреби частини економічно активного населення в робочих місцях мають бути задоволені, тобто попит і пропозиція на ринку праці в повному обсязі збігаються [4].

За визначенням Л. Грузінової та В. Короткіна «зайнятість – це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб; як правило, вона приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Зайнятість означає фактичну реалізацію права на працю. Громадяни України вільно обирають види діяльності, не заборонені законодавством, у тому числі й не пов'язані з виконанням оплачуваної роботи, а також професію, місце роботи відповідно до своїх здібностей» [5].

В. Легкий пропонує сформулювати визначення зайнятості таким чином: зайнятість – «це такий стан людини, зміст якого складає діяльність, пов'язана із задоволенням особистих і громадських потреб» [6].

Також науковці виділяють економічну та соціальну сутність зайнятості, що є досить важливим в розгляді контексту безпеки життєдіяльності. На їх думку, економічна сутність зайнятості полягає в тому, що це є діяльність зі створення суспільного продукту (національного доходу). Отже, чим більше зайняті трудові ресурси, тим краще використовується трудовий потенціал країни, а також окремих регіонів, галузей, підприємств, тим більше виробляється суспільного продукту. Це є перша основа, на якій має базуватись Державна програма зайнятості населення. В свою чергу, соціальна сутність зайнятості полягає в тому, що вона відображає не тільки потребу людей у прибутках, але й необхідність особи в самовираженні через суспільно-корисну працю, а також відображає ступінь задоволення своїх потреб при певному рівні соціально-економічного розвитку суспільства. Звідси, якщо суспільство націлене на подальший соціальний і економічний розвиток, воно не може ігнорувати громадян, які не зайняті суспільно корисною працею. Тобто, безробіття, понад природну його норму, має знижуватись конкретними державними заходами впливу на співвідношення попиту і пропозиції робочої сили. І це має бути другою основою, на якій будується Державна програма зайнятості населення і державна політика в цій галузі взагалі [7].

Отже, в науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «зайнятість», її форм, видів, типів, методів забезпечення тощо. Ми погоджуємося з думкою І. Романюка, який зазначає, що для змістовної характеристики зайнятості необхідно врахувати її функціональне значення та рівень її реалізації. У цьому відношенні економічною функцією зайнятості можна вважати діяльність економічно активного населення із створення суспільного продукту або національного доходу. Соціально-економічна функція зайнятості пов'язана із задоволенням потреб у матеріальних та духовних благах як усього населення, так і безпосередніх суб'єктів діяльності щодо одержання ними доходу або прибутку. Соціальна функція зайнятості виявляється у задоволенні потреби окремої людини у праці, самозайнятості, бізнесі, реалізації її особистих інтересів, розвитку здібностей та творчого потенціалу, одержанні реальних можливостей для вертикальної мобільності та досягнення бажаного статусу [8].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про зайнятість населення», державна політика зайнятості населення базується на принципах:

- 1) пріоритетності забезпечення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості в процесі реалізації активної соціально-економічної політики держави;
- 2) відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення;
- 3) забезпечення рівних можливостей населення у реалізації конституційного права на працю;
- 4) сприяння ефективному використанню трудового потенціалу та забезпечення соціального захисту населення від безробіття.

Метою державної політики зайнятості в Україні є створення умов для повної, продуктивної і вільно обраної зайнятості та зменшення безробіття.

Державна політика зайнятості виконує специфічну функцію поєднання та узгодження економічної та соціальної політики держави, детермінує ієрархію цілей і завдань регулювання макроекономічних пропорцій та сприяння соціальному розвитку і зростанню добробуту населення. Саме політика зайнятості надає визначеності системі пріоритетів державного втручання в економіку країни, дозволяє обґрунтовано розрізняти цілі державного регулювання та засоби їх досягнення [2].

Щодо державного регулювання зайнятості населення, то державою застосовується цілий комплекс інструментів, серед яких виділяють активні та пасивні, які ми проаналізували в роботі. Приєднуємось до тих науковців, які вважають, що державна політика зайнятості населення повинна базуватися переважно на активних заходах, серед яких: створення додаткових і нових робочих місць, створення умов для іноземного інвестування та для самозайнятості населення, застосування гнучкої форми зайнятості, організація професійного навчання, консультації та профорієнтації незайнятого населення, розвиток малого і середнього бізнесу, організація оплачуваних громадських робіт, квотування робочих місць тощо.

В контексті безпеки життєдіяльності існує надзвичайно актуальна проблема зайнятості серед молоді, у тому числі випускників закладів вищої освіти. Для поліпшення трудової адаптації молоді при виході на ринок праці на законодавчому рівні (Закони України «Про зайнятість населення» і «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді» [9], Положення про організацію професійної орієнтації населення) передбачається спрямованість у двох напрямках: сприяння працевлаштуванню (перше робоче місце, соціальні і трудові гарантії соціально незахищених категорій молоді тощо) та підтримка молоді у зайнятості, молодіжного підприємництва, підвищенні економічної активності [10].

Випускники закладів вищої освіти вважаються важливим ресурсом продуктивних сил суспільства за рахунок уміння швидко навчатися, бути енергійними та працездатними. Успішне працевлаштування, особливо на першому робочому місці, створює фундамент для дальшого становлення особистості та професійного зростання [11].

Але, на думку експертів, ситуація на ринку праці серед молодого населення, в тому числі випускників закладів вищої освіти, країни виглядає незадовільно.

Сучасні українські науковці наголошують на тому, що сьогодні ситуація з працевлаштуванням молоді виявляє чимало суперечностей, зокрема:

- наявність дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці за рахунок відсутності стратегічно обґрунтованого державного замовлення на підготовку кадрів;

- неузгодженість між соціальною та професійною орієнтаціями молоді та потребами підприємств й організацій в фахівців відповідного профілю;

- скорочення пропозиції робочих місць, особливо для молоді, перше робоче місце найчастіше не задовольняє саме через низький рівень оплати праці та відсутність соціального пакету;

- наявність бажання роботодавців приймати на роботу молодого фахівця, але з наявним досвідом роботи за фахом;

- суперечність між інтересами розвитку окремого підприємства та інтересами суспільства.

Випускники вищих навчальних закладів не можуть знайти роботу ще й тому, що рівень їх кваліфікації не відповідає вимогам роботодавця або існує надлишок спеціалістів, не потрібних економіці. Крім того, роботодавець підвищує вимоги до якісного складу робочої сили, вимагаючи від працівника високого рівня кваліфікації, загальноосвітньої та професійної підготовки, наявності досвіду роботи, креативного ставлення до своєї праці, високого рівня виконання професійних обов'язків тощо.

Отже, розглядаючи в контексті безпеки життєдіяльності соціальну сутність зайнятості, звертаємо увагу на необхідність розуміти результати зайнятості населення та наслідки безробіття.

Список використаної літератури:

1. Туленков М. В. Ринок праці та зайнятість населення в сучасному соціологічному дискурсі. // Релігія та соціум. 2015. № 3 (19). С. 120-125.
2. Безтелесна Л. І. Державне регулювання зайнятості. Рівне: НУВГП, 2006. 210 с.
3. Про зайнятість населення: закон України від 5 липня 2012 р. № 5067-IV // Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 24. - Ст.243.
4. Колот А. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини. К.: КНЕУ, 2009. 711 с.
5. Грузінова Л. П. Трудове право України. К.: МАУП. 2003. 136 с.
6. Легкий В. І. Поняття і особливості категорії «зайнятість» в умовах трансформації економіки // Сталий розвиток економіки. 2013. № 3 (20). С. 142-146.
7. Економіка праці та соціально-трудові відносини / За заг. ред. Качана Є. П. Тернопіль: ТДЕУ. 2006. 373 с.
8. Романюк І. А. Державна соціальна політика в забезпеченні продуктивної зайнятості сільського населення // Економіка АПК. 2014. № 10. С. 105-109.
9. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 р. // ВВР України. 1993 № 16. ст.167.
10. Ковальська Н. Ефективність державної політики зайнятості населення: працевлаштування молоді // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». 2013. Вип.35. С. 141-148.

11. Ковальська Н. М. Актуальні проблеми працевлаштування молоді на сучасному ринку праці України // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2013. № 2.